

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคนิค วิชาการ และวัตถุในปัจจุบันนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยเป็นอันมาก เช่น การนำประติมากรรมสมัยใหม่มาใช้ในการผลิต การสื่อสาร โทรคมนาคม การศึกษา ศิลปวิทยาการสมัยใหม่ วัฒนธรรม การแต่งกาย ตลอดจนระบบการปกครอง นอกจากนี้ ความเจริญของเทคนิคการแพทย์แผนใหม่ทำให้อัตราการตายของประชากรลดลงและอัตราการเกิดเพิ่มขึ้น ทำให้จำนวนประชากรของไทยเพิ่มขึ้น ถึงร้อยละ 3.3 ต่อปี นับเป็นอัตราการเพิ่มประชากรที่สูงที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง¹

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในสังคมประชาชนจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ แต่ด้วยเหตุที่การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นไปอย่างรวดเร็ว คนไทยยังเตรียมตัวไว้เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงไม่เพียงพอ จึงเกิดปัญหาสืบเนื่องนานาประการ ปัญหาที่ประสบอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันและเห็นได้เด่นชัดเช่น ปัญหาการกระทำความผิด เกี่ยวกับอาชญากรรมและอื่น ๆ ของคนไทยอยู่ในอัตราสูงขึ้นทุกปี ดังเช่น ใน พ.ศ.2501 มีผู้กระทำความผิด 25,000 ราย ใน พ.ศ.2510 อัตราเพิ่มเป็น 31,805 ราย² สำหรับในปี พ.ศ.2513 นั้น จำนวนผู้กระทำความผิดเฉพาะในคดีอุกฉกรรจ์ ทั่วราชอาณาจักร ซึ่งได้แก่ คดีฆาตคนตาย ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ วางเพลิง

¹ สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติและศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางประชากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, การเพิ่มประชากรของไทย (พระนคร : มิตรนราการพิมพ์, 2513), หน้า 6.

² กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ, สภาพและสาเหตุของอาชญากรรม ("เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม" : สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2512), หน้า 4.

มีจำนวนถึง 11,769 ราย³ ทั้งนี้ อาจจะเป็นผลสะท้อนเนื่องมาจากชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยสมัยก่อนเป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีอุปสรรคที่ให้ความสะดวกและบำรุงความสุขต่าง ๆ แต่ในปัจจุบัน ค่าครองชีพสูงขึ้น ทั้งบ้านที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิต ราคาที่ยังแพงมาก นอกจากนี้ยังจี้บีบว่าเรอความสุขต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ รถยนต์ ภาพยนตร์ สถานเริงรมย์ต่าง ๆ และการแต่งกายให้ทันสมัย เป็นสิ่งที่ดึงดูดให้คนไทยสมัยนี้ต้องการเงินมาซื้อความสะดวกสบายเหล่านี้⁴ แต่เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นถึงกแล้ว ทำให้สภาพสังคมมีการแก่งแย่งในการดำรงชีวิตกันมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาหลายด้าน เช่น การบริการทางด้านสาธารณสุขไปไม่ถึง คนว่างงานมาก เมื่อไม่สามารถหางานสุจริตที่ดีที่ชอบได้ ก็จะต้องไปยึดเอาการกระทำในทางทุจริตมิฉะฉาน เพื่อจะเลี้ยงชีวิตให้อยู่รอดต่อไป⁵ ประกอบกับฐานะของสตรีไทยได้รับการยกย่องให้ทัดเทียมกับผู้ชาย ทั้งในด้านการศึกษา การเลือกประกอบอาชีพในทุกสาขา ฉะนั้นจึงปรากฏว่า "ในปัจจุบันนี้มีสตรีไทยจำนวนไม่น้อยออกไปทำงานนอกบ้าน โดยเฉพาะในเขตจังหวัดพระนคร - ธนบุรี อัตราการเพิ่มของจำนวนสตรีที่ทำงานสูง - มากขึ้นตามลำดับ"⁶ ลักษณะครอบครัวไทยแต่เดิมซึ่งถือว่าผู้หญิงเป็นผู้อยู่ดูแลให้ความสะดวกสบายแก่สมาชิกทุกคนในบ้านก็ได้เปลี่ยนไป โดยเฉพาะครอบครัวที่มีเด็ก การดูแลก็ต้องหันไปพึ่งญาติหรือคนเฒ่ามากขึ้น ซึ่งทำให้การอบรมดูแลให้ความรัก อบอุ่นยอมไม่เหมือนกับพ่อแม่ เด็กอาจ

³ กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ, เอกสารตารางสถิติคดีอาชญากรรมจังหวัด - อาณาจักร แสดงจำนวนคดีเกิด - จับได้เปรียบเทียบเพิ่มลด พ.ศ. 2510 - 2513. (จัดสำเนา)

⁴ สีนี กมลนาวัน, "การเปลี่ยนแปลงฐานะและบทบาทในสังคมของสตรีไทย," พัฒนบริหารศาสตร์, ปีที่ 11 เล่มที่ 3 (กรกฎาคม, 2514), หน้า 432.

⁵ กรมวิชาการ "สังคมไทยภาค 1 : โครงรูปวัฒนธรรม และชุมชน," คู่มือครู ประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายวิชาสังคมศึกษา (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2509), หน้า. 92 - 93.

⁶ สีนี กมลนาวัน, เรื่องเดิม, หน้า 433.

ได้รับอันตรายหรือมีทางเสียได้ง่าย⁷

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ซึ่งมีได้ค้ำนึ่งถึงพื้นฐานความ
รู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ได้ก่อให้เกิดปัญหาสืบเนื่องมาจนถึง
ปัจจุบันนี้อีกด้วย ถ้าพิจารณาถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนไทยสมัยนั้น ปรากฏว่าประมาณ 75%
มีอาชีพทำนา มีชีวิตอยู่ด้วยการช่วยตนเองโดยลำพัง ไม่มีการติดต่อกับคนอื่น⁸ ประกอบกับ
การศึกษาของประชาชนชาวไทยสมัยนั้น ยังไม่มีกว้างขวางและมากพอ ระดับความรู้
หนังสือมีน้อยกว่า 30% ของจำนวนพลเมืองทั้งหมด⁹ และการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน
ครั้งนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างกระทันหัน โดยที่ประชาชนชาวไทยไม่รู้ตัว และไม่เคยมีย
แนวความคิดในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยมาก่อน ฉะนั้นโครงสร้างทางการปกครองในระบอบ
ประชาธิปไตยจึงมิได้เป็นไปอย่างไค้ผล ประชาชนขาดความรับผิดชอบและเอาใจใส่ในการ
ใช้สิทธิของตน ดังจะเห็นได้จากสถิติในเรื่องการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรที่ผ่านมา มีการเลือกตั้งทั่วไปที่สำคัญ 12 ครั้ง มีเพียงครั้งเดียวที่มีผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง
เกินกว่าร้อยละ 50 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งได้แก่การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.
2500 มีผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งคิดเป็นร้อยละ 57.33¹⁰ แม้ในการเลือกตั้งครั้งหลังสุดเมื่อวันที่
10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 มีเพียงร้อยละ 49¹¹ นอกจากนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือก

⁷ อรรถจันทร์ วิวัฒน์ สุนทรพงษ์ และอื่น ๆ, "ปัญหาเกี่ยวกับครอบครัว," สังคมวิทยา
(พระนคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2506), หน้า 21.

⁸ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, "หัวข้อสัมมนาทางการเมือง," ชุมนุมวรรณคดีทาง
การเมือง (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2511), หน้า 242.

⁹ Sir Josiah Crosby, Siam the Crossroad (London : Hellis and
Cater Ltd., 1945), p. 24.

¹⁰ กองเลือกตั้ง, กรมมหาดไทย, รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร,
เล่ม 1 [ม.ป.ท., ม.ป.ป.] , หน้า 75.

¹¹ กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย, รายงานการวิเคราะห์ผลการเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 10 กุมภาพันธ์ 2512, (2513), หน้า 52.

บางคน ชาคความรู้ความเข้าใจในบทบาทความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนซึ่งได้รับความไว้วางใจให้เป็นตัวแทนของราษฎรทั้งประเทศ โดยเหตุนี้จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดมีการปฏิวัติ ยุบรัฐสภา และยกเลิกรัฐธรรมนูญหลายครั้งในช่วงเวลาเพียง 40 ปี คณะปฏิวัติได้ถือเป็นข้ออ้าง ในการยึดอำนาจ เช่น การยึดอำนาจในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 สิ่งที่คณะปฏิวัติเชื่อว่าเป็นมูลเหตุของความอลเวงไม่เรียบร้อยในวงการเมืองก็คือบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้งบางท่านที่ชอบใช้สิทธิอำนาจ โดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อ ก่อความปั่นป่วนวุ่นวายจนบางครั้งต้องเอาเงินมาซื้อความเรียบร้อยในสภา ¹² ต่อมาคณะปฏิวัติก็พยายามวางพื้นฐานทางการศึกษาและทางเศรษฐกิจให้กับระบอบรัฐธรรมนูญใหม่ จนในที่สุดก็มีการเลือกตั้งครั้งล่าสุด แต่ความไม่ราบรื่นในการใช้ระบอบรัฐธรรมนูญใหม่ก็เกิดขึ้นอีกจนกระทั่งวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 คณะปฏิวัติก็ได้ประกาศยุบรัฐสภา ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2511 อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งสาเหตุประการหนึ่งในการปฏิวัติครั้งนี้ ก็เนื่องมาจากความไม่พอใจของคณะปฏิวัติต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคนที่กำลังก้าวอำนาจบริหารมากเกินไป ดังปรากฏในคำประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 6 ว่า

สำหรับสถานการณ์ภายในประเทศ นับแต่ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 และได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนแล้ว ปรากฏว่ายังมีบุคคลบางจำพวกอาศัยสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ยุยงบ่อนทำลาย ใช้อิทธิพลทั้งภายในและภายนอกสภานิติบัญญัติ ก่อวนการบริหารราชการของรัฐบาล ให้ดำเนินไปด้วยความยากลำบากและล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์... การแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าว ถ้าจะดำเนินการตามวิถีทางรัฐธรรมนูญย่อมไม่ทันต่อเหตุการณ์ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการยึดอำนาจการปกครอง เพื่อให้สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้โดยเฉียบขาด และฉบับที่ 13

¹² ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 4, ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ), เล่มที่ 25 ตอนที่ 81, วันที่ 20 ตุลาคม 2501, หน้า 8

¹³ ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 6, ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ), เล่มที่ 88 ตอนที่ 124, วันที่ 18 พฤศจิกายน 2514, หน้า 13.

จากสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันคงจะสะท้อนให้เห็นคุณภาพของพลเมือง
ไควว่า เป็นอย่างไร สถาบันทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว โรงเรียนจนถึงระดับ
รัฐบาลควรร่วมมือกันแก้ไขปัญหากับคุณภาพของพลเมือง การแก้ปัญหาที่ได้ผลดีนั้น ควร
ให้พลเมืองได้รับการฝึกฝนอบรมให้เกิดคุณลักษณะที่ดีมาตั้งแต่เด็กจนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของ
ทุกคน ถ้าพิจารณาตามสภาพสังคมปัจจุบัน จะเห็นไควว่าสถาบันที่จะทำหน้าที่ได้เหมาะสมที่สุด
ก็คือโรงเรียน (เพราะเป็นสถาบันที่มีหน้าที่โดยตรงและมีความพร้อมมากกว่าสถาบันครอบครัว
ซึ่งใกล้ชิดกับเด็กมาก) โรงเรียนจึงต้องรู้ขอบเขตของปัญหา เพื่อจะนำมาปรับปรุงในการวาง
นโยบาย หลักสูตรว่าจะผลิตพลเมืองประเภทใด ในการที่จะช่วยบรรเทาปัญหาสังคม นำมา
จัดวางโครงการอบรมสั่งสอน และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี มีการกำหนด
ความมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีไว้อย่างชัดเจน¹⁴ โดยเฉพาะอย่าง
ยิ่งในหมวดวิชาสังคมศึกษา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะในเรื่อง
ของการดำเนินชีวิตในครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ตลอดจนสิทธิความรับผิดชอบในหน้าที่ ความ
รู้เกี่ยวกับกฎหมาย และการปกครองโดยทั่วไป¹⁵ สิ่งเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียน
ได้มีคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองดีมากขึ้น ซึ่งลักษณะของความเป็นพลเมืองดีนั้น Sherwood¹⁶

¹⁴ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503,
(พิมพ์ครั้งที่หก, พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511) หน้า 1.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

¹⁶ Henry Noble Sherwood, Citizenship (Indianapolis : Bobbs-
Merrill, 1947), p p. 24 - 28.

ไค้กล่าวไว้พอสรุปไค้ว่า การเป็นพลเมืองคั้นั้น คือการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว กล่าวคือ ค้องมีความเคารพนับถือ เชื่อฟังซึ่งกันและกัน มีความเมตตา กรุณา ทำงานในส่วนที่เป็นหน้าที่ ของตน ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง และค้องเป็นที่พึ่งพาอาศัยของผู้อื่นได้ เป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน มีความตั้งใจเรียนสม่ำเสมอ มีความซื่อสัตย์ ยอมรับนับถือในสิทธิของผู้อื่น เชื่อฟังผู้ใหญ่ มีความรับผิดชอบในทรัพย์สินและชื่อเสียงของโรงเรียน มีความร่วมมือในกิจกรรมของโรงเรียน¹⁷ นอกจากนี้จะค้องเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนคนควย กล่าวคือค้องรู้จักใช้สิทธิออกเสียงอย่างระมัด ระวังเชื่อฟังกฎหมาย คิดถึงชุมชนมากกว่าตนเอง ยอมรับนับถือความคิดเห็นของคนส่วนมากและ ทำคนให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน¹⁸ Blough และ McClure¹⁹ ก็ไค้กล่าวถึงลักษณะ ของพลเมืองค้พอสรุปไค้ว่า พลเมืองค้จะค้องมีสุขภาพสมบูรณ์ มีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร การค้ม การนอนหลับพักผ่อน การออกกำลังกาย ความสะอาดและสันตนาการมีสติปัญญาเหมาะสม ไค้รับการศึกษาอบรม มีสุขภาพจิตเหมาะสม มีความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพ เลือกอาชีพ ใช้จ่ายอย่างประหยัดและระมัดระวัง รู้จักสงวนทรัพย์สินกรรมชาติและการออมทรัพย์รู้จักใช้ ความสามารถพิเศษของตน เคารพเชื่อฟังกฎหมาย ช่วยเหลือรัฐบาล ใช้สิทธิในการออกเสียง เลือกตั้ง การเสี่ยภาษีอากรควยความเต็มใจ รักษาสาธารณสมบัติ นอกจากนี้พลเมืองค้ค้องมี บุคลิกภาพที่พึ่งปรารถนา คือค้องยอมเปลี่ยนแปลงในบางสิ่งบางอย่างได้ กล่าวหาญรักอิสระ กระตือรือร้น มีความเป็นมิตรซื่อสัตย์ทำงานไม่ค้งค่าง มีความคิคริเริ่ม มีการค้ค้สนใจค้ ทำงาน ยาก ๆ ไค้ ควบคุมตนเองได้ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ยอมรับในความสามารถของผู้อื่น และไม่ เห็นแก่ตัว

¹⁷ Ibid , p p. 63 - 69.

¹⁸ Ibid , p p.86 - 92.

¹⁹ G.L. Blough and C.H. McClure, Fundamental of Citizenship

(Chicago : Laidlaw Brothers, 1948), p p. 13-65.

เมื่อเป็นเช่นนี้อาจจะกล่าวได้ว่า "จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาก็คือการฝึกฝน ภายทอครอบครัวความเป็นพลเมืองดีแก่นักเรียนนั่นเอง" Shirley H. Engle²¹ ก็ได้กล่าวถึงการสอนสังคมศึกษาไว้ว่ามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีได้แก่การที่จะฝึกให้เด็กรู้จักใช้เหตุผลในการตัดสินใจพิจารณาปัญหาส่วนตัว และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสังคมโลกถูกต้อง เช่นเดียวกับ James L. Barth และ Samuel Shermis²² ได้กล่าวว่าการเตรียมนักเรียนให้เป็นพลเมืองดีก็หมายถึงการฝึกฝนให้รู้จักการตัดสินใจ และรู้จักเลือกนำสิ่งที่ดีกว่าไปใช้ในการแก้ปัญหาของตนเอง

ในเมื่อสังคมไทยยังมีปัญหาต่าง ๆ อยู่มาก ทั้งนี้ก็จะเป็นเพราะคนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดียังไม่ถูกต้อง กวดยเหตุถึงกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าการจัดการสอนตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2503 นั้น ได้ช่วยให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีแก่เยาวชนมากน้อยเพียงไร โดยจะทำการสำรวจจากผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันจำนวนผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวนมากขึ้น ในปีการศึกษา 2514

20

Edwin Fenton, Teaching the New Social Studies in Secondary Schools (New York : Holt Rinehart and Winston Inc., 1966), p. 63.

21

Shirley H. Engle, "Decision Making: The Heart of Social Studies Instruction," Crucial Issues in the Teaching of Social Studies (New Jersey : Prentice Hall Inc., 1964), p. 28.

22

James L. Barth and Samuel Shermis, "Defining the Social Studies : An Exploration of Three Traditions," Social Education, XXXIII (November, 1970), p p. 743 - 751.

มีจำนวนถึง 479,100 คน²³ และจำนวนไม่น้อยที่จบการศึกษาระดับนี้แล้วออกไปประกอบอาชีพ และถ้าได้พิจารณาตามเนื้อหาหลักสูตร และระยะเวลาแล้ว ทางโรงเรียนก็น่าจะได้ถ่ายทอดความรู้และทักษะอย่างเพียงพอแก่การที่จะรู้จักดำเนินชีวิตในฐานะพลเมืองดีคนหนึ่ง เหตุที่เลือกโรงเรียนรัฐบาลเป็นโรงเรียนในกลุ่มตัวอย่าง เพราะผู้วิจัยคาดว่าโรงเรียนรัฐบาลน่าจะมีความพร้อมมากกว่าโรงเรียนราษฎร์ทั้งในค่านอุปกรณ และครูผู้สอน ประกอบกับทางรัฐบาลได้จัดโครงการมัธยมศึกษาแบบใหม่ขึ้น เรียกว่าโครงการมัธยมแบบประสม²⁴ ซึ่งมีหลักสูตรแตกต่างออกไปจากโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญที่จะสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลให้มากขึ้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนทั้ง 2 ประเภทนี้ว่า จะแตกต่างกันหรือไม่ ข้อค้นพบนี้อาจจะใช่ประโยชน์เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาเพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีให้คนละสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองต่อไปด้วย

²³ กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 3 (2515-2519)

(พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2515), หน้า 30.

²⁴ คู่มือเพิ่มเติมภาคผนวก ก.

รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในประเทศไทยปัจจุบันยังมีการวิจัยศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของความเป็นพลเมืองดีจำนวนน้อย การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรงที่ปรากฏอยู่เป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่างพลเมืองที่ได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาเท่านั้น เช่น

ในปี พ.ศ. 2507 ชาลี ลัทธิ²⁵ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเรื่องคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีบางประการของเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4" วัตถุประสงค์ทำไปก็เพื่อคนว่าคว่าหลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503 นั้น ได้เตรียมเด็กที่เรียนประถมศึกษาปีที่ 4 ไปแล้วให้พร้อมที่จะมีคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีมาก่อนเพียงใด ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่านักเรียนในกลุ่มตัวอย่างมีคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีสอดคล้องกับความมุ่งหวังที่ครูและผู้ทรงคุณวุฒิต้องการให้เด็กปฏิบัติ ความคิดเห็นของนักเรียนชายและหญิงไม่ต่างกัน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 วัลลภ พุ่มพวง²⁶ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี" การดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์คนไทยที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างในจังหวัดมหาสารคาม ด้วยแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่าคนไทยในกลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีความคิดเห็นไม่ถูกต้องในเรื่องค่านิยมและคำสอนในศาสนา เรื่องความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองดี และเรื่องความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย มีเพียงเรื่องเกี่ยวกับคนไทยในกลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีความคิดเห็นที่ถูกต้อง คือเรื่องการอยู่ร่วมกัน

²⁵ ชาลี ลัทธิ, "การศึกษาเรื่องคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีบางประการของเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2507). (อัครสำเนา).

²⁶ วัลลภ พุ่มพวง, "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513). (อัครสำเนา)

ในชุมนุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย ส่วนในเรื่องความรู้เกี่ยวกับการปกครองประเทศโดยทั่วไป คนไทยในกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นถูกต้องเพียงร้อยละ 50

ส่วนการวิจัยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น ก็มีการวิจัยที่เกี่ยวข้องบ้าง แต่ก็นั้นในเรื่องแนวคิดและความสนใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยเฉพาะ เช่นในปี พ.ศ. 2512 วนิดา ธนสุภาณุเวช²⁷ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจแนวความคิดและความสนใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2512" ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่านักเรียนโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มีแนวความคิดเป็นประชาธิปไตย และมีความเข้าใจในความหมายของประชาธิปไตยทั้งในการดำรงชีวิตและรูปการปกครองก็พอสมควรแก่ระดับชั้น เกี่ยวกับการปกครองของรัฐบาลส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการปกครองในปัจจุบัน แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่มีทัศนคติไม่ดีต่อรัฐบาล ซึ่งผู้วิจัยก็ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่าอาจจะเป็นผลเนื่องมาจากปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบัน

นอกจากนี้ก็มีการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองอยู่บ้าง เช่น ในปี พ.ศ. 2509 สุธรรมมา สุจิตตานนท์²⁸ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ศึกษาการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในโรงเรียนสาธิต 4 แห่งในจังหวัดพระนคร" การดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามซึ่งสร้างขึ้นเอง เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่านักเรียนจำนวนมากมีทัศนคติไม่ดีต่อวิชาหน้าที่พลเมือง เนื่องจากเนื้อหาวิชาและภาพประกอบในแบบเรียนไม่น่าสนใจ นักเรียนเห็นว่าควรใช้การท่องจำจึงจะได้คะแนนดีในวิชานี้ ส่วนอุปกรณ์ในการสอนก็น้อย การสอนของครูก็ไม่ค่อยจะมีวิธีการสอนที่ชักจูงให้นักเรียนตั้งใจเรียน

²⁷ วนิดา ธนสุภาณุเวช, "การสำรวจแนวความคิดและความสนใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2512" (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512). (อัครสำเนา)

²⁸ สุธรรมมา สุจิตตานนท์, "ศึกษาการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในโรงเรียนสาธิต 4 แห่งในจังหวัดพระนคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509). (อัครสำเนา)

ได้เพียงพอ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรจะได้ปรับปรุงคุณภาพ ตลอดจนวิธีการสอนของครูและ
ควรมีการจัดกิจกรรมที่น่าสนใจให้มากขึ้น

ในปี พ.ศ.2510 ศิริมา พอกา²⁹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนคติและความสนใจ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดพระนคร ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง"
ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นส่วนมากมีทัศนคติไม่ดีต่อวิชาหน้าที่พลเมือง การสอนของครูและ
เนื้อหาแบบเรียนทำให้นักเรียนสนใจน้อยกว่าที่ควร นักเรียนต้องการครูซึ่งมีความรู้กว้างขวาง
และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นด้วย ครูส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจในเนื้อหาที่จะสอน
เขาต่อปรกติ แต่อย่างไรก็ตาม นักเรียนส่วนใหญ่ก็ยังเห็นความสำคัญของการเรียนวิชา
หน้าที่พลเมือง และสนใจในเรื่องการครองตนในวัยรุ่น ต้องการให้เพิ่มเนื้อหาในเรื่องนี้ให้
มากขึ้น

สำหรับรายงานการวิจัยในต่างประเทศนั้น มีรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้ คือ
ในปี ค.ศ.1965 Fred I. Greenstein³⁰ ได้ทำการศึกษาเรื่อง "Children and
Politics" ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่มีสภาพครอบครัวที่ยากจนจะไม่ค่อยกล้าในการ
แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์การเมือง มีความเชื่อว่าเขาไม่สามารถที่จะมีอิทธิพลต่อ
การตัดสินใจทางการเมือง ไม่ยอมรับบทบาทของความเป็นผู้นำ ไม่ค่อยจะมีส่วนในกิจกรรม
ทางการเมือง นักเรียนที่ฐานะทางบ้านต่างกัน ก็มีทัศนคติต่อการเมืองที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่
ที่มาจากครอบครัวที่ยากจนเห็นว่าการเมืองไม่มีประโยชน์

²⁹ ศิริมา พอกา, "ทัศนคติและความสนใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
ในจังหวัดพระนครที่มีต่อการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510) (อักษราเนา)

ในปี ค.ศ.1968 Lee H. Ehman³¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "An Analysis of the Effects of Qualitative and Quantitative Educational Variables upon the Political Socialization of High School Students."

การดำเนินงานวิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรจากนักเรียนโรงเรียนมัธยมในเมืองคีทรอยด์ ผลการวิจัยพบว่า เด็กที่เรียนในชั้นเรียนที่ไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น จะมีลักษณะความรับผิดชอบต่อนาที่พลเมืองหรือ ความรู้ทางการเมือง ตลอดจนความร่วมมือทางการเมืองน้อยกว่าเด็กที่เรียนในชั้นเรียนที่ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น อภิปรายในบทเรียน กล่าวคือเด็กที่ไม่มีโอกาสเรียนกับครูที่ใช้การสอนแบบ Critical Inquiry นักเรียนจะไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นตักเด็กถึงปัญหาพร้อมกับครูหรือเพื่อน ๆ ไม่ได้แสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่าง ๆ เด็กก็จะมีลักษณะของพลเมืองที่สมบูรณ์

สำหรับในระยะปี ค.ศ.1969 นั้น ได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับค่านการให้การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี หรือการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองอยู่มาก เช่น Carroll Lee Englehardt³² แห่งมหาวิทยาลัยไอโอวา ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Common School and the Ideal Citizen : Iowa 1876 - 1962" วิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลจากรายงานและสิ่งพิมพ์ของ Iowa Department of Public Instruction และ Iowa State Teachers Associations ตลอดจนบันทึกคำปราศรัยสิ่งพิมพ์ของนัการศึกษาแห่งไอโอวา วารสารของโรงเรียนและแบบเรียนที่ใช้ในไอโอวา ผลการวิจัยพบว่า นักการศึกษาแห่งไอโอวา มีความเชื่อว่า โรงเรียนเป็นแหล่งสำคัญของสังคมที่จะถ่ายทอดคฤคคตเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี โรงเรียนจะต้องเน้นในเรื่องส่วนรวม

31

Lee H. Ehman, "An Analysis of the Effects of Qualitative and Quantitative Educational Variables upon the Socialization of High School Students," Paper delivered at annual meeting of the American Political Science Association, September 3-7, 1968.

32

Carroll Lee Englehardt, "The Common School and the Ideal Citizen : Iowa, 1876 - 1921," Dissertation Abstracts International, Vol. XXX, No.9 (March, 1970), p. 3882 A.

มากกว่าบุคคลซึ่งเป็นลักษณะของพลเมืองก็ มีความเชื่อมั่นในคำสอนของศาสนา และ
โรงเรียนต้องร่วมมือกับสถาบันอื่น ๆ ในการปรับปรุงสังคม สร้างความก้าวหน้าเป็น
ระเบียบแกสังคม

Arthur Sheldon Clubok³³ แห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกน ก็ได้ทำการวิจัย
เรื่อง " The Use of Critical Thinking by Twelfth - Grade Civics
Teachers in the Detroit Public Schools. " ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อหาขอ
มูลจากครูแต่ละคนเกี่ยวกับพื้นฐานความรู้ของครู วัตถุประสงค์ในการสอน วิธีและเทคนิค
ที่ใช้ในการส่งเสริมการสอนแบบ Critical thinking ผลการวิจัยพบว่าครูทั่วไปเน้น
วัตถุประสงค์ของ Critical thinking น้อยกว่าวัตถุประสงค์พื้นฐานอื่น ๆ และครู
ส่วนใหญ่ไม่ใช้วิธีและเทคนิคการสอนเพื่อสนับสนุนการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล แม้ว่าเรื่อง
ของการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล (Critical thinking) เป็นสิ่งที่กำลังได้รับการ
พิจารณาว่าเป็นเป้าหมายพื้นฐานของการศึกษาทั่วไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมวดวิชา
สังคมศึกษา

Charles Douglass Cary³⁴ แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ดได้ทำการวิจัย
เรื่อง " Education for Citizenship in the U.S.S.R. " เป็นการวิจัยเกี่ยวกับ
ปัญหาการฝึกอบรมความเป็นพลเมืองที่ แก่เยาวชนโดยการจัดการสอนในโรงเรียนของ
รัสเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา วิธีการที่ใช้ในการวิจัย

33

Arthur Sheldon Clubok, "The Use of Critical Thinking
by Twelfth-Grade Civics Teachers in the Detroit Public Schools,"
Dissertation Abstracts International, Vol XXX, No 9, (March, 1970)
p. 3629 A.

34

Charles Douglass Cary, "Education for Citizenship in the
U.S.S.R.," Dissertation Abstracts International Vol XXX, No.12
(June, 1970), p. 5493 A.

ก็คือการศึกษาวิเคราะห์แบบเรียน วัสดุสิ่งพิมพ์ที่ได้จากหน่วยงานทางการศึกษาของรัฐเซีย นอกจากนี้ผู้วิจัยก็ได้ใช้การสังเกต ความคิด และความรู้สึกที่เป็นผลเนื่องมาจากผู้วิจัยได้เข้าไปอยู่ในรัฐเซีย 2 เดือน ประกอบการวิจัยนี้ด้วย ผลการวิจัยพบว่า แก่นสำคัญในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของรัฐเซีย คือบุคคลจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และจะต้องผูกพันกับรัฐบาล นักเรียนจะมีความคิดไปในทางที่กำหนดสำหรับเรื่องของการจัดระเบียบของค์การ การรวบรวมหลักจิตวิทยา หลักการศึกษามาใช้เป็นอุปกรณ์ เป็นเรื่องความรับผิดชอบของนักสังคมวิทยา และองค์การเยาวชนในโรงเรียน โดยเหตุที่กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อเด็กอย่างมาก ฉะนั้นจึงมีความพยายามที่จะกำหนดให้กลุ่มเพื่อนเป็นไปตามทางที่ผู้ใหญ่กำหนดไว้ ผู้ใหญ่เป็นที่ปรึกษากิจกรรมขององค์การเยาวชน แต่การจักโปรแกรมเหล่านี้ยังไม่ได้ผลดีทั้งนี้เพราะยังขาดการวิจัยทางสังคมวิทยา ที่จะเป็นหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนจำแนกตาม
 - 1.1 โรงเรียนมัธยมแบบประสมและโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญ
 - 1.2 เพศชายและหญิง
2. ศึกษาสภาพแวดล้อมทางบ้านของนักเรียนในกลุ่มที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตคือ

1. ศึกษาเฉพาะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตจังหวัดพระนคร
2. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ สุ่มจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนมัธยมแบบประสมแบบ 1 และโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญ ซึ่งเป็นโรงเรียนรัฐบาล ในจังหวัดพระนคร ประเภทละ 200 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 400 คน

3. โรงเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างมี 7 โรงเรียน เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา สายสามัญเฉพาะโรงเรียนรัฐบาลชาย 3 โรงเรียน รัฐบาลหญิง 3 โรงเรียน มัธยมแบบประสมแบบ 1 ซึ่งเป็นโรงเรียนประเภทสหศึกษา 1 โรงเรียน

4. เนื่องจากประเทศไทยมิได้กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของชาติไว้ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องใช้เกณฑ์ความเป็นพลเมืองดีที่สร้างขึ้นเอง โดยอาศัยกฎเกณฑ์จากหลักสูตรโครงการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แบบเรียน หนังสือ วารสาร ตลอดจนงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องทั้งไทยและต่างประเทศ ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการส่งแบบสอบถามแบบปลายเปิดไปยังนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนยาสูบอุปกัมภ์ 50 คน และโรงเรียนสตรีวิศิษฐ์ 50 คน รวมจำนวน 100 คน ตลอดจนได้รับคำแนะนำแก้ไขเพิ่มเติมจากอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิอีกด้วย

สรุปเกณฑ์ความเป็นพลเมืองดีที่ใช้ในการวิจัยนี้

พลเมืองดี ควรมีคุณสมบัติ ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องต่อไปนี้ คือ

1. เกี่ยวกับค่านิยมและคำสอนในศาสนา

1.1 ความซื่อสัตย์สุจริต

✓ 1.2 ความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่

1.3 ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา

1.4 การประหยัดและการออมทรัพย์

1.5 การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

1.6 การยึดมั่นคุณค่าของความเป็นพลเมืองดี

1.7 ลักษณะของผู้ที่ดีคือผู้มีความประพฤติดีทั้ง กาย วาจา ใจ

1.8 เหตุผลในการนับถือศาสนา

2. เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในชุมชน ชนบทชนเมืองประเพณี และวัฒนธรรมไทย

2.1 ความจริงใจต่อกัน

2.2 การให้อภัยซึ่งกันและกัน

2.3 การเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

2.4 ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ

2.5 การรักษาความเป็นระเบียบ

005155

- 2.6 การตรงต่อเวลา
- 2.7 การตระหนักถึงคุณค่าของชนบประเพณีและวัฒนธรรม
- 2.8 คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม
3. เกี่ยวกับความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองดี
 - 3.1 หน้าที่ของตนเองและครอบครัว
 - 3.1.1 การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
 - 3.1.2 ใช้เหตุผลที่ดีในการตัดสินใจ
 - ✓ 3.1.3 คำนึงถึงสวัสดิภาพของตนเองและผู้อื่น
 - ✓ 3.1.4 มีสำนึกที่ดีในการรับประทานอาหาร
 - 3.1.5 เคารพเชื่อฟังบิดามารดา
 - 3.1.6 ปรึกษาปัญหาาร่วมกับสมาชิกภายในบ้าน
 - 3.2 หน้าที่ลูกจ้างและนายจ้าง
 - 3.2.1 นายจ้างพึงดูแลรักษาพยาบาลลูกจ้างยามเจ็บไข้ตามสมควร
 - 3.2.2 ลูกจ้างพึงทำงานในหน้าที่ของตนโดยสม่ำเสมอ
 - 3.3 หน้าที่ในฐานะสมาชิกของครอบครัว
 - ✓ 3.3.1 การรักษาความสะอาดของโรงเรียน
 - 3.3.2 การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน
 - 3.3.3 การรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน
 - 3.3.4 การทำนุบำรุงรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน
 - 3.4 ในฐานะสมาชิกของสังคม
 - 3.4.1 ทำงานช่วยเหลือสังคมตามความสามารถ
 - 3.4.2 ให้ความร่วมมือในการระงับเหตุร้ายร้ายความเต็มใจ
 - 3.4.3 รักษาสาธารณสมบัติ
 - 3.4.4 ปฏิบัติตามและเคารพกฎหมาย เช่น การเสียภาษีอากร การแจ้งความเกี่ยวกับการเกิด การย้ายที่อยู่ การตาย เป็นต้น
 - 3.4.5 การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

- 3.4.6 การถวายความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์
- 3.4.7 ส่งเสริมความก้าวหน้าของชาติ เช่น การอุดหนุนสินค้าไทย
4. เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตยและการปกครองโดยทั่วไป
- 4.1 การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- 4.2 ความรับผิดชอบร่วมกัน
- 4.3 การใช้มติของเสียงข้างมากอย่างมีเหตุผล
- 4.4 ความสนใจในการติดตามเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของสังคม
- 4.5 ความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น
- 4.6 ความสำคัญของการศึกษาในระบบประชาธิปไตย
- 4.7 การใช้สิทธิและร่วมรับผิดชอบในการปกครองของชาติโดยเท่าเทียมกัน
- 4.8 ฐานะของพระมหากษัตริย์ในระบบประชาธิปไตย
- 4.9 คุณค่าของระบบพรรคการเมือง
- 4.10 การรู้จักใช้สิทธิเสรีภาพ โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนมัธยมแบบประสม และโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญ ได้รับการศึกษาจากหลักสูตรที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้สมมติฐานในการวิจัยคือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนทั้ง 2 ประเภทจะแตกต่างกัน
2. ผู้วิจัยมีความเห็นว่า แม้ระดับการศึกษาของชายและหญิงเท่ากัน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนก็จะแตกต่างกัน เนื่องจากความเป็นชายและหญิง
3. ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนมีแนวโน้มที่จะมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางบ้าน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. แบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ครอบคลุมเนื้อหาและสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการวัดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ตามวัตถุประสงค์ได้จริง
2. วิธีการสำรวจโดยใช้แบบทดสอบและแบบสอบถาม เป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุด ในการใช้เพื่อรวบรวมข้อมูลจำนวนมาก
3. คำตอบของนักเรียนในกลุ่มตัวอย่างเป็นคำตอบอย่างจริงจังและเชื่อถือได้

ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัย

การวิจัยนี้อาจมีความคลาดเคลื่อนเนื่องจากการรวบรวมข้อเท็จจริง ผู้วิจัยไม่อาจสังเกตนักเรียนจำนวนมาก โดยตรงได้ ผู้วิจัยจึงใช้เฉพาะแบบทดสอบและแบบสอบถาม เท่านั้น และโรงเรียนสามเสนวิทยาลัย เป็นตัวแทนของโรงเรียนแบบประสมแบบ 1 ประเภทศึกษาในจังหวัดพระนครเพียง 1 โรงเรียน

คุณค่าของการวิจัย

ข้อเท็จจริงที่ได้จากการวิจัยนี้จะช่วยให้การแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นสายสามัญ และมีระบบประสมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการปรับปรุง หลักสูตร แบบเรียน ประมวลการสอน การผลิตครูที่มีคุณภาพในด้านการสอนเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ตลอดจนการจัดบริการค่านักต่าง ๆ ขึ้นในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของเยาวชนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางแก่นักศึกษา และผู้สนใจที่จะทำการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไป

คว่าจำกัดความ

1. ความรู้ความเข้าใจ หมายถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ซึ่งอาจจะไม่ได้เป็นการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

2. ความเป็นพลเมืองดี หมายถึงการที่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องค่านิยม ศาสนา วัฒนธรรม การอยู่ร่วมกัน ความรับผิดชอบในสิทธิหน้าที่ของพลเมืองในระบบอบ ประชาธิปไตย ตลอดจนการปกครองโดยทั่วไป
3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หมายถึงนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตร กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้แก่โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สายสามัญ และโรงเรียนมัธยม แบบประสมแบบ 1 ในจังหวัดพระนคร
4. โรงเรียนมัธยมแบบประสมแบบ 1 หมายถึงโรงเรียนสามเสนาวิทยาลัย ซึ่งเป็นโรงเรียนสหศึกษาแห่งเดียวในจังหวัดพระนคร ที่อยู่ในโครงการพัฒนาการศึกษา โรงเรียนมัธยม แบบประสม ของกรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
5. โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สายสามัญ หมายถึงโรงเรียนรัฐบาลชายและหญิงใน จังหวัดพระนครเท่านั้น